

การส่งเสริมสิทธิสตรีด้วยการศึกษา
บทบาทสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Education Oriented Promotion of Women's Rights:
An outstanding rule of Mahamakut Buddhist University

จิราภรณ์ ผันสว่าง¹

Jiraporn Phansawang

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวในโลกที่เคารพสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมสิทธิสตรีและ 2) แสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้มีบทบาทที่โดดเด่นในการส่งเสริมสิทธิสตรีโดยใช้การศึกษาเป็นหลักในการดำเนินการดังกล่าว เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้เขียนได้นำเรื่องราวและหลักฐานจากพระไตรปิฎกมาสนับสนุนเพื่อแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงก่อนที่จะสมัชชาสหประชาชาติจะประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหลายพันปี สำหรับบทบาทในการส่งเสริมสิทธิสตรีของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยใช้การศึกษาเป็นหลักนั้น ผู้เขียนได้นำประวัติการก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทย เมื่อปี พ.ศ. 2512 และการส่งเสริมการศึกษาแม่ชีทั้งด้านวิชาสามัญศึกษาและการศึกษาปริยัติธรรมทั้งธรรมศึกษาและบาลีศึกษา ตลอดจนการก่อตั้ง “ปชาบดีเถรีวิทยาลัย” ขึ้นมาสำหรับแม่ชีและสตรีโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทยทั้งนี้เพื่อให้แม่ชีและสตรีผู้ด้อยโอกาสได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยไม่มีค่าใช้จ่ายตลอดหลักสูตร โดยใช้หลักคิดที่ว่า เพื่อให้สตรีผู้ด้อยโอกาสได้พัฒนาและยกระดับชีวิตของตนเองด้วยการศึกษา และสำหรับแม่ชีนอกจากจะเป็นการพัฒนาชีวิตแล้วยังจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนาอีกด้วย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเชื่อมั่นว่า การให้โอกาสทางการศึกษาแก่สตรีถือเป็นการส่งเสริมสิทธิสตรีอย่างแท้จริง เพราะนอกจากจะช่วยสตรีมีชีวิตที่ดีขึ้นเพื่อรอดพ้นจากสภาพที่ถูกเอารัดเอาเปรียบแล้ว ยังช่วยให้สตรีรู้จักพิทักษ์ หวงแหนและปกป้องสิทธิของตนด้วย

คำสำคัญ : สิทธิมนุษยชน, สิทธิสตรี, การส่งเสริมการศึกษา, แม่ชี, สตรีผู้ด้อยโอกาส

ABSTRACT

The article bears three objectives: 1) to bring into light the fact that Buddhism is the single religion in the world that respects and promotes human rights, especially the woman rights, and 2) to reveal the role of Mahamakut Buddhist University in promotion of woman rights based education. To actualize the objectives as set, the related doctrines

¹ อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.

recorded in the TIPITAKA, the Holy Scripture of Buddhism, have been quoted and referred. As Buddhism was founded by the Lord Buddha approximately 3,000 years ago, it is an undeniable fact that Buddhism played its role in promoting human rights as well as woman rights at least 2,000 years before the UN international assembly of human rights is promulgated. As regards Mahamakut Buddhist University, its role in promotion of woman rights started in the year 1969 when the Nun Institute of Thailand was established with an initiative of the late His Holiness Somdet Phra Nyanavarodom, a former Rector of the university. The role was mainly focused on education both in the field of common and ecclesiastical education, and it was developed to the extent that the Mahapajapati Theri College was established, which is the institute exclusively reserved for Thai Buddhist nuns and needy women, without any charges and fees and with accommodations and facilities together with food provided. The underlying philosophy is to develop the life quality of booth needy women and nuns through the dimension of education. Particularly in the case of nuns, their graduation will help develop their life quality in case they disrobe to live a worldly life and, in case, they can further live a chastity life, they can play an effective role in propagation of Buddhism. The University strongly holds that the real promotion of woman rights is nothing but education promotion since the educated women can realize their rights and know how to protect themselves from any maltreatment likely to happen.

Keywords : Human's Rights, Women's Rights, Education Oriented Promotion, Nuns, Needy women

1. บทนำ

ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุไว้ในคำปรารภว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัว และสิทธิเท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษยเป็นหลักรวมเหตุแห่งอิสรภาพ และความยุติธรรม และสันติภาพในโลกโดยที่การไม่นำพาและการเหยียดหยามต่อมนุษยชน ยังผลให้มีการกระทำอย่างป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง และได้มีการประกาศว่า ปณิธานสูงสุดของสามัญชนได้แก่ความต้องการให้มนุษยมีชีวิตอยู่ในโลกด้วยอิสรภาพ ในการพูดและความเชื่อถือและอิสรภาพที่พ้นจากความหวาดกลัวโดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักรวม ในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษยและสิทธิในความเท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้ตกลงใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้นด้วยอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้นฉะนั้น บัดนี้ สมัชชาสหประชาชาติจึงประกาศว่าปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับบรรดาประชากรและประชาชาติ

ทั้งหลาย เพื่อจุดหมายปลายทางที่ว่า ปัจเจกชนทุกคนและองค์การสังคมจะส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ และการปฏิบัติตามโดยสากลและอย่างเป็นผลจริงจัง ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิกด้วยกันเอง และในบรรดาประชาชนของดินแดนที่อยู่ใต้อำนาจของรัฐนั้น ๆ...” และปณิญาดังกล่าว ใต้ระบุไว้ในข้อที่ 1 ว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” ข้อ 2 “ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปณิญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา การคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ” และข้อ 7 “ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปณิญา และจากการยุ้งให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว”

จากปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่นำมาแสดงข้างบน ทำให้เห็นชัดเจนว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกของโลกที่ได้ปฏิบัติด้วยความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนก่อนที่ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าวจะประกาศใช้เกือบสามพันปี ดังจะเห็นได้จากคำสอนและหลักปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ดังจะยกมาพอเป็นสังเขป ดังนี้

1. พระพุทธศาสนาได้ยกเลิกระบบวรรณะ (Caste System) ที่ครอบงำสังคมในสมัยนั้น โดยพระพุทธองค์ได้รับสั่งว่า “มนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมาจากครรภ์มารดาด้วยกันทั้งนั้น มิได้เกิดมาจากโอษฐ์ จากพาหะ จากสัวและจากเท้าของพระพรหมแต่อย่างใด” และพระองค์ได้ทรงแสดงหลัก “กรรม” (การกระทำ) เข้ามาแทนที่ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “บุคคลจะดีหรือเลวเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ แต่บุคคลจะดีหรือเลวเพราะ “กรรม”(การกระทำ)ของเขาต่างหาก”(สุตตันตปิฎก, ทีฆนิกาย, 2556)

2. หลักปฏิบัติที่สนับสนุนสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน จะเห็นได้จากหลักการเคารพกันตามหลักอาวุโส (Seniority System) ของพระสงฆ์ คือผู้บวชทีหลังจะต้องเคารพผู้บวชก่อน โดยไม่คำนึงในเรื่องของวัยวุฒิ หรือคุณวุฒิแต่อย่างใด กรณีตัวอย่างในเรื่องนี้ก็คือ เมื่อครั้งพระพุทธองค์เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ มาตุภูมิของพระองค์ภายหลังได้ตรัสรู้เป็น “พุทธะ” แล้วในครั้งนั้นมีพระประยูรญาติที่เป็นเจ้าชายและข้าราชการในราชสำนักออกบวชตามเสด็จเป็นอันมาก มีเจ้าชายกลุ่มหนึ่งเสด็จผนวชพร้อมกัน 6 พระองค์ และมีอุบาลีนายภูษามาลาออกบวชด้วย เมื่อถึงคราวอุปสมบท พระพุทธองค์รับสั่งให้อุบาลี ซึ่งเป็นสามัญชนบวชก่อนแล้วจึงให้เจ้าชายทั้ง 6 พระองค์ผนวชทีหลัง และเมื่ออุปสมบทเสร็จแล้วพระภิกษุเจ้าชายทั้งนั้นต้องเคารพพระอุบาลีผู้อาวุโสกว่า ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการถอนอหังการของพระอิตตเจ้าชายทั้ง 6 รูปนั้น (พระวินัยปิฎก, มหาวรรค, 2556)

3. การเลิกทาส พระพุทธศาสนามีบทบัญญัติห้ามภิกษุในธรรมวินัยนี้มีทาสไว้ในครอบครองเป็นอันขาดและมีการปรับอาบัติ(ความผิด) ด้วยหากภิกษุมีทาสไว้ในครอบครอง และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นพระพุทธองค์ยังทรงคุ้มครองชายหนุ่มที่เคยเป็นทาสและออกบวชในธรรมวินัยของพระองค์โดยทรงประสานงานกับฝ่ายบ้านเมืองไม่อนุญาตให้เจ้าของทาสนำทาสที่บวชเป็นภิกษุกลับไปเป็นทาสอีก แต่ที่ประเสริฐยิ่งกว่านั้นก็คือ พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์ปลดปล่อยตนให้หลุดพ้นจากการเป็นทาสของกิเลสที่ครอบงำจิตใจ เพราะคำว่า “อิสรชน” ในพระพุทธศาสนามีใช้หมายความว่าเพียง “อิสระ” ไม่มีใครเป็นนายคอยกดขี่ข่มเหงเท่านั้น

แต่ต้องเป็นคนที่เป็นไทแก่ตนเองอย่างแท้จริงไม่มีกิเลสใด ๆ ครอบงำจิตใจ นั่นคือ “อิสรชน” แท้จริง (Sujib Punyanubhab, 2018, p. 49)

4. เกี่ยวกับ “สิทธิสตรี” สามารถพูดอย่างท้าทายว่า “พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวในโลกที่ส่งเสริมสิทธิสตรี” (พระมหาสม สิริปัญโญ, 2561, หน้า 170) และมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนปรากฏทั้งในคัมภีร์ชั้นต้น หรือพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรองลงมาเช่นอรรถกถา เป็นต้น ขอยกกรณีตัวอย่างการได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีของพระนางประชาบดี โคตมิ ซึ่งเป็นพระมารดาเลี้ยงของพระพุทธองค์ (พระวินัยปิฎก, ภิกขุณีขันธกะ, 2556) สถานภาพของสตรีในดินแดนชมพูทวีปสมัยเมื่อเกือบสามพันปีมาแล้ว หรือแม้แต่ในสมัยปัจจุบันในสังคมบางสังคม ไม่ผิดกับ “วัตถุทางเพศ” (Object of sex) ที่ถูกกระทำอย่างย่ำยีจากเพศชายที่ถือว่าเป็นเพศที่สูงกว่าไม่แตกต่างจากวัตถุสิ่งของ แต่พระพุทธองค์ได้ทรงยกสถานภาพอันต่ำต้อยนั้นของสุภาพสตรีขึ้นสู่สถานะแห่ง “บุชฌิบุคคล” ได้โดยผ่านกระบวนการทดสอบที่เข้มข้น และรัดกุมซึ่งแม้แต่สุภาพบุรุษก็ยากที่ทำได้ แต่สุภาพสตรีทำได้ ซึ่งแสดงให้เห็นศักยภาพของสตรีเพศว่า ยิ่งใหญ่และสูงส่งไม่แพ้บุรุษเพศ และหลังจากบวชแล้วก็สามารถบรรลุมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุดคือ “อรหันต์” ได้ และยังได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ (เอตทัคคะ) ไม่แพ้พระที่เป็นชายแต่อย่างใดเลย ในพระพุทธศาสนามีคำสอนจำนวนมากที่กล่าวยกย่องและแสดงให้เห็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ของสตรี แต่ในที่นี้จะยกมาเพียงหนึ่งบท คือ “พะลัง จันโท พลัง สุริโย พลัง สมณพราหมณา พลัง เวลา สมุททิสสะ พลาติพลมตติโย” ซึ่งแปลว่า “พระจันทร์ก็มีพลัง พระอาทิตย์ก็มีพลัง สมณพราหมณ์ทั้งหลายต่างก็มีพลัง แต่สุภาพสตรีมีพลังยิ่งกว่าพลัง (ที่กล่าวนั้น) ทั้งหมด” (สูตรต้นตปิฎก, ขุททกนิกาย, 2556)

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง “พุทธะ” คือผู้รู้ ผู้ตื่นและผู้เบิกบาน หรืออีกนัยหนึ่งเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา” ซึ่งหมายความว่า เป็นศาสนาที่มุ่งให้การศึกษาแก่นุชนชาติโดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมในระดับพฤติกรรมทางกายวาจา (ศีล) การฝึกอบรมเพื่อควบคุมพฤติกรรมทางความคิด (สมาธิ) และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความคิดนั้น ๆ อย่างมีเหตุผลและรู้สึกซึ่งแจ่มแจ้งและเท่าทันถึงเหตุและผลของปรากฏการณ์ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น (ปัญญา) และก้าวสู่ความเป็นอารยชน หรืออริยชน (Civilized person) อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นบทความนี้จะพยายามอธิบายให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทส่งเสริมสิทธิสตรีตามครรลองแห่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาอย่างไร?

2. การกำเนิดขึ้นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับการก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2436 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเปิดมหามกุฏราชวิทยาลัย พระองค์ทรงรับมหามกุฏราชวิทยาลัยไว้ใน

พระบรมราชูปถัมภ์และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงประจำปี อาศัยพระราชประสงค์ดังกล่าว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการ คือ

1) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร 2) เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ และ 3) เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการแล้ว ปรากฏว่าพระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้รับผลเป็นที่น่าพอใจตลอดมา เพื่อให้พระวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้น ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2488 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในฐานะที่ทรงเป็นนายกกรรมการ มหามกุฏราชวิทยาลัยพร้อมด้วยพระเถรานุเถระ จึงได้ทรงประกาศตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงในรูปมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น โดยอาศัยนามว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม
2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ
3. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ
4. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน
5. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า ได้ตอบ หรืออธิบายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
6. เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

7. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้เริ่มเปิดให้การอบรมศึกษาแก่ภิกษุสามเณร ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2489 จนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลสมัยนั้น ได้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 กำหนดให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งมีพันธกิจ 4 ด้านคือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคมและการรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติเช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ แต่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีกิจกรรมที่โดดเด่นยิ่งกว่ามหาวิทยาลัยอื่นนั่นคือ บทบาทการส่งเสริมแม่ชีและสตรีที่ได้ดำเนินมาเป็นเวลากว่า 4 ทศวรรษ

3. บทบาทในการส่งเสริมสิทธิสตรีและพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรี

ในปีพุทธศักราช 2512 พระเทพกวี (ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระญาณวโรรส) เลขาธิการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (ชื่อเดิมของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) ได้มีดำริที่จะรวบรวมแม่ชีไทยซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศประมาณ 1 แสนคนให้เป็นปึกแผ่น ตั้งสถาบันขึ้นมารองรับและให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากพระเดชพระคุณได้พิจารณาเห็นว่า

1. แม่ชีไทยอยู่กันอย่างกระจัดกระจายตามวัดต่าง ๆ ไม่สามารถปกครองกันเองได้เนื่องจากไม่มีการรวมตัวกันและไม่มีสถาบันรองรับ

2. แม่ชีไทยขาดการศึกษาที่เหมาะสม จึงมักถูกสังคมดูหมิ่นเหยียดหยามว่า “บวชเพราะอกหัก” เป็นต้น จึงไม่ได้รับความเคารพนับถือจากสังคม

3. สืบเนื่องจากข้อที่ 1 เมื่อไม่มีสถาบันปกครองแม่ชีไทย จึงทำให้แม่ชีมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนาโดยรวมได้

4. สืบเนื่องจากข้อ 2 หากแม่ชีได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม จะสามารถช่วยเผยแผ่พระศาสนา ทั้งในและนอกประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะภาวะสตรีเพศย่อมมีความนุ่มนวล สุภาพและอ่อนโยน สามารถเข้าถึงกลุ่มเด็กและสตรีได้ง่ายและแนบแน่นกว่าภาวะเพศชายของพระภิกษุ

ดังนั้น พระเถระรูปนี้จึงได้เริ่มติดต่อประสานงานกับสำนักวัดต่าง ๆ ที่มีแม่ชีจำนวนมากและเป็นกลุ่มก้อนเช่นวัดปากน้ำภาษีเจริญ วัดชนะสงครามและวัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ขอความร่วมมือให้แม่ชีได้เข้ามาประชุมกันเพื่อกำหนดทิศทางในการรวมกลุ่มของแม่ชีและจัดตั้งองค์กรปกครองขึ้นมาเพื่อกำกับดูแล โดยสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้ให้การสนับสนุน และในวันที่ 28 สิงหาคม 2512 การก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทยก็ประสบความสำเร็จ โดยมีสำนักงานตั้งอยู่ที่ชั้น 1 ตึกอาคารสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำภู กรุงเทพมหานคร ภายใต้สโลแกน (ซึ่งผู้ใช้นามปากกา “สนิมสภา” เป็นผู้ประพันธ์) ว่า

ชี วิตมั่นมอดม้วย	สาบสูญ
ชี วันมั่นอาดูร	หม่นไหม้
ชี วามั่นพอกพูน	ทุกข์ท่วม
ชี วาตมมั่นยากไร้	หอนร้างพุทธรธรรมา

การบริหารสถาบันแม่ชีไทยดำเนินการในรูปแบบกรรมการบริหารคณะหนึ่งประกอบด้วยกรรมการ 25 คน โดยผู้ที่เป็นประธานกรรมการจะดำรงตำแหน่งประธานสถาบันแม่ชีไทย (ประธานสถาบันแม่ชีไทยคนแรก คือแม่ชีญาณศิริโวหาร) ซึ่งระยะเริ่มแรกเป็นการแต่งตั้งมีวาระดำรงตำแหน่ง 2 ปี ส่วนคราวต่อไปจะจัดให้มีการประชุมใหญ่และเลือกตั้งกรรมการบริหาร

คณะกรรมการบริหารมีหน้าที่ในการออกกฎกติกาต่าง ๆ เพื่อควบคุมความประพฤติและพฤติกรรมของแม่ชีไทย รวมทั้งออกกฎระเบียบว่าด้วยการจดทะเบียนแม่ชีไทยทั่วประเทศ (ออกหนังสือประจำตัวแม่ชีคล้ายหนังสือสุทธิของพระภิกษุ) ทั้งนี้เพื่อให้แม่ชีทุกคนมีสังกัดที่ชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้ ระเบียบว่าด้วยการแต่งกาย ทั้งนี้เพื่อให้แม่ชีไทยมีมาตรฐานการแต่งกายเหมือนกันทั่วประเทศ และระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยอิงพระวินัยสำหรับพระภิกษุ

หลังจากการก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทยและมีกรรมการบริหารสถาบันรับผิดชอบดูแลแม่ชีไทยทั้งระบบ ได้มีผลเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ภาพรวมของแม่ชีไทยมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ลดน้อยลงจนเป็นที่น่าพอใจ และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

4. การพัฒนาทางการศึกษา

โดยที่การศึกษาเป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ ดังคำนิยามของการศึกษาที่นักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ไว้เป็นต้นว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” (Education is growth.) “การศึกษาคือความ

เปลี่ยนแปลง” (Education is change.) และ “มนุษย์ คือผลผลิตของการศึกษา”(Man is product of education.) พระเดชพระคุณพระเทพกวีจึงได้ร่วมกับกรรมการบริหารสถาบันแม่ชีไทยกำหนดให้แม่ชีที่อยู่ในสังกัดของสถาบัน(เนื่องจากในระยะเริ่มต้นจำนวนแม่ชีที่อยู่ในสังกัดจำนวนไม่มากนัก)เข้าศึกษาในโปรแกรมการศึกษา 3 ระบบ คือ

1. ระบบโรงเรียนผู้ใหญ่ (Education for Adults) ซึ่งหมายถึงโปรแกรมการศึกษาสำหรับผู้ที่มีอายุเกินการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งรัฐบาลขณะนั้นมอบหมายให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการ (ปัจจุบันเลิกดำเนินการแล้ว)

2. การศึกษาธรรมศึกษาของสนามหลวงแผนกธรรม ซึ่งจัดให้มีการสอบทุกปีในระดับชั้น ตรี-โท-เอก เพื่อส่งเสริมความรู้ในด้านธรรมะ

3. การศึกษาภาษาบาลี หรือที่เรียกว่า “บาลีศึกษา” ในปัจจุบัน

สำหรับการศึกษาภาษาบาลี (โปรแกรมที่ 3) ที่สนามหลวงแผนกบาลีจัดสอบนั้น เดิมสงวนไว้สำหรับพระภิกษุสามเณรเท่านั้น แต่พระเดชพระคุณพระเทพกวีได้จัดให้มีการศึกษาภาษาบาลีสำหรับแม่ชีขึ้น โดยใช้หลักสูตรเดียวกันกับของพระสงฆ์ (ตั้งแต่การศึกษบาลีไวยากรณ์ การศึกษาหลักสูตรเปรียญธรรม 3-9 ประโยค) โดยจัดให้มีการเรียนการสอนที่ชั้นล่างอาคารสภากาชาดศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย และพระเดชพระคุณได้ขอให้พระภิกษุนักศึกษาที่สอบได้เปรียญธรรมชั้นสูง ตั้งแต่ ป.ธ. 6 ขึ้นไปทำหน้าที่เป็นครูสอน และในการสอบก็ได้มีนิมนต์พระเถระที่จบเปรียญธรรม 9 ประโยค เป็นผู้ออกข้อสอบ และตรวจข้อสอบ โดยให้มีมาตรฐานเดียวกันกับสนามหลวงแผนกบาลี และปรากฏว่าแม่ชีที่สอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยคเป็นคนแรกในประวัติศาสตร์การศึกษาภาษาบาลีสำหรับผู้มีใช้ภิกษุสามเณร คือแม่ชีสุมน อยู่ยอด จากจังหวัดเพชรบุรี (แม่ชีสุมน อยู่ยอดได้ศึกษาภาษาบาลีจนสอบได้เปรียญธรรม 6 ประโยค และเดินทางไปศึกษาต่อด้านภาษาบาลีที่มหาวิทยาลัยนาแลนทา ประเทศอินเดีย จนจบปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาบาลีปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) และหลังจากนั้น ได้มีแม่ชีศึกษาภาษาบาลีจนสอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคหลายท่าน และการศึกษาบาลีศึกษาโดยการดำเนินการของมหาวิทยาลัยหมามกุฏราชวิทยาลัยได้แพร่หลายในหมู่คณะทั้งที่เป็นสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ และได้มีผู้สอบไล่ได้ประโยคสูงสุดทั้งหญิงและชายในกาลต่อมาเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณวโรดม (ประยูร สนตงกูโร ป.ธ.9) เป็นบิดาแห่ง “บาลีศึกษา” (การศึกษาบาลีสำหรับผู้มีใช้ภิกษุสามเณร) โดยแท้

5. การศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับแม่ชีและสตรี

มหาวิทยาลัยหมามกุฏราชวิทยาลัย มิได้พัฒนาสตรีและแม่ชีด้วยการศึกษาดังที่กล่าวข้างต้นเท่านั้น แม้ในระดับอุดมศึกษาที่ส่งเสริมต่อยอดและต่อเนื่อง แม้โดยปกติสุภาพสตรีสามารถสมัครเข้าศึกษาได้อยู่แล้ว ในมหาวิทยาลัยในสาขาที่เปิดการเรียนการสอน 4 สาขา คือ มนุษยศาสตร์ ศาสนาและปรัชญา สังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ถึงระดับปริญญาเอก แต่มหาวิทยาลัยหมามกุฏราชวิทยาลัย ยังมีวิทยาลัยในสังกัดซึ่งรับเฉพาะนักศึกษาที่เป็นสตรีและแม่ชี เท่านั้น กล่าวคือ

ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ (Mahapajapatitheri Buddhist College under the patronage of the Supreme Patriarch of Thailand) ขึ้นโดยเป็นวิทยาลัยสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยปัจจุบันตั้งอยู่ที่ 95 หมู่ 7 ตำบลภูหลวง อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกและแห่งเดียวที่รับเฉพาะนักศึกษาหญิงและแม่ชีเท่านั้น โดยเปิดเรียนสองคณะคือ คณะศาสนาและปรัชญาและคณะศึกษาศาสตร์ มีนักศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 108 คน แบ่งเป็นแม่ชี 11 คนและนักศึกษาหญิง 97 คน(สถิติปี 2560) และที่สำคัญที่สุดที่ควรยกย่องอย่างยิ่ง ก็คือ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในสถาบันการศึกษาแห่งนี้ เป็น “การศึกษาแบบให้เปล่า” ทั้งระบบ กล่าวคือนักศึกษาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ทั้งค่าเล่าเรียน ค่าที่พักและค่าอาหาร ยกเว้นค่าใช้จ่ายส่วนตัวเท่านั้น

ตั้งแต่เปิดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี 2541 กระทั่งปัจจุบันมีนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาออกไปรับใช้ชาติและพระศาสนาจำนวนนับพันคน นับว่าเป็นการพัฒนาและส่งเสริมสิทธิสตรีที่ตรงความหมายอย่างแท้จริง

6. สรุป

การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน หรือการส่งเสริมสิทธิสตรีตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตามประกาศของสมัชชาสหประชาชาติ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกล่าวถึง “ส่วนผล” คือการไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนเท่านั้น แต่ไม่ได้กล่าวถึง “ส่วนเหตุ” ว่าเกิดมาจากสาเหตุใด หรือแม้พูดถึงสาเหตุก็เป็นสาเหตุภายนอก คือเป็นการกระทำของบุคคลอื่น มากกว่าที่จะพูดถึงการให้การศึกษาแก่สุภาพสตรีเพื่อพัฒนาตนเองให้รู้จักรักษาตนเองให้รอดพ้นจากสถานะเลวร้ายที่ตนประสบอยู่ และให้รู้จักพิทักษ์สิทธิของตนเองไม่ให้ถูกแอบอ้างหรือแย่งชิงไป ซึ่งน่าจะเป็นมาตรการแก้ปัญหาในระยะยาวและถาวรยิ่งกว่า

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เริ่มส่งเสริมสิทธิสตรีตั้งแต่เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2512 กระทั่งปัจจุบัน นับเป็นเวลายาวนานกว่า 4 ทศวรรษ โดยเน้นในเรื่องการศึกษาเป็นหลัก ทั้งระบบการศึกษาที่เป็นสากลคือการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และระบบการศึกษาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยทั้งที่เป็นแผนกธรรมะและแผนกบาลี จนมีผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ต่อเนื่องและยาวนาน ก็เพราะตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการศึกษาว่าจะสามารถยกระดับสุภาพสตรีให้รอดพ้นจากสถานะอันเลวร้ายที่จะพึงประสบ และในอีกด้านหนึ่งจะสามารถเพิ่มศักยภาพในตัวของสุภาพสตรีให้สามารถพิทักษ์ ปกป้องและวางแผนสิทธิตนเอง ซึ่งเป็นผลที่ถาวรยิ่งกว่า

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบทบาทที่โดดเด่นในด้านการส่งเสริมสิทธิสตรีด้วยการมุ่งเน้นในเรื่องการศึกษา สมควรเป็นแบบอย่างแห่งสถาบันการศึกษาทั้งมวลทั้งในระดับชาติและระดับสากล และสมควรที่รัฐบาลทุกประเทศและองค์การว่าด้วยสิทธิมนุษยชนควรหันเข้ามาสนใจสนับสนุนองค์กรที่ดำเนินการด้านนี้อย่างจริงจัง แทนที่จะออกมาพูดตำหนิเฉพาะในคราวที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือละเมิดสิทธิเด็กและสตรีเกิดขึ้น ซึ่งไม่ได้ทำให้สถานการณ์ดีขึ้นแต่อย่างใด เพราะนั่นเป็นเพียงการแก้ไขที่ปลายเหตุเท่านั้น ซึ่งตรงข้ามกับคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สอนให้แก้ปัญหาคือต้นเหตุ ไม่ใช่แก้ที่ปลายเหตุ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เย ธัมมา เหตุ ปภวา เตสัง เหตุง ตถาคโต เตสฺสยจจะ โย นิโรธโร จะ เอวํ วาที

มหาสมโณ” (ธรรมเหล่าใดเกิดจากเหตุ พระตถาคตทรงบอกเหตุของธรรมนั้น และการดับของธรรมเหล่านั้น)

7. เอกสารอ้างอิง

พระวินัยปิฎก. ภิกขุณีชั้นธกะ จุลลวรรค. (2556). **พระไตรปิฎกสยามรัฐฉบับภาษาไทยมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย**. นครปฐม : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

พระวินัยปิฎก. มหาวรรค (อาทิกัมมะ). (2556). **พระไตรปิฎกสยามรัฐฉบับภาษาไทยมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย**. นครปฐม : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก. ทีฆนิกาย. (2556). **พระไตรปิฎกสยามรัฐฉบับภาษาไทยมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย**. นครปฐม : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก. ขุททกนิกาย. (2556). **พระไตรปิฎกสยามรัฐฉบับภาษาไทยมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย**. นครปฐม : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสม สิริปัญโญ. **ผู้หญิงกับสังฆกรรมของสังคม**. (2561). นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์.

Sujib Punyanubhab. (2018). **Some Prominent Characteristics of Buddhism**. Damrongtham Printing House : Bangkok.

มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2561. จาก <https://th.m.wikipedia.org/wiki>

มหาวิทยาลัยมกุฏราชวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561. จาก <https://th.m.wikipedia.org/wiki>

ประวัติการส่งเสริมการศึกษาแก่สตรี. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2561. จาก www.mbu.ac.th